

DOI: 10.31648/kpp.7764

Patrycja Brózek

Waganiec

ORCID: 0000-0002-3968-6594

patrycja.brozek9@gmail.com

Kilka słów o formie orzeczeń w przedmiocie naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz forum właściwym do ich wydania w polskim postępowaniu karnym

Obowiązek naprawienia szkody może zostać nałożony na sprawcę wyłącznie na podstawie odpowiedniego orzeczenia i stanowi jego integralną część. W zależności od tego, w jakim charakterze jest on *in concreto* stosowany, tj. czy jako środek kompensacyjny, czy jako warunek probacyjny, a niekiedy również w zależności od procesowego zaawansowania sprawy lub różnych możliwych do zastosowania sposobów zakończenia postępowania w konkretnym przypadku, orzeczenie zasądzające go może być wydane na rozprawie lub na posiedzeniu¹. Aktualnie instytucja ta może być orzekana zarówno na wniosek, jak i z urzędu. W niektórych przypadkach ma ona charakter fakultatywny, a czasami obligatoryjny². Zgodnie z art. 46 Kodeksu karnego (dalej jako k.k.) w przypadku skazania sąd orzeka fakultatywnie, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej obligatoryjnie – stosując przepisy prawa cywilnego – obowiązek naprawienia (w całości albo w części) wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za

¹Z. Gostyński, *Karnoprawny obowiązek naprawienia szkody*, Katowice 1984, s. 123.

²Należy nadmienić, że do czasu nowelizacji Kodeksu karnego z 2009 r. (ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw Dz.U. Nr 206, poz. 1589) orzeczenie obowiązku naprawienia szkody było uzależnione od złożenia odpowiedniego wniosku przez pokrzywdzonego lub inną uprawnioną osobę. Był on wówczas jedynym środkiem karnym orzekanym na wniosek. Wspomniana nowelizacja z 2009 r. wprowadziła m.in. możliwość orzekania tej instytucji przez sąd również z urzędu.

doznaną krzywdę³. Jednakże trzeba przy tym nadmienić, iż w związku z § 2 art. 46 k.k. sąd „zamiast” obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę może orzec nawiązkę⁴. Ponadto z treści art. 415 § 1 k.p.k. jednoznacznie wynika, że obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnionego przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania lub o roszczeniu tym już prawomocnie orzeczono⁵. Jeżeli chodzi o forum, na którym sąd decyduje o zasądzeniu obowiązku naprawienia szkody, to – co do zasady – takie orzeczenia zapadają najczęściej na rozprawie. Stanowi ona podstawową formę, podczas której wydawany jest wyrok skazujący stanowiący warunek *sine qua non* do orzeczenia obowiązku naprawienia szkody jako środka kompensacyjnego. Jednak możliwe jest także, aby taki wyrok został w pewnych określonych przypadkach wydany na posiedzeniu. Jak już wcześniej zaznaczono, obowiązek ten może być również zasądzony jako środek probacyjny w przypadku zastosowania przez sąd warunkowego umorzenia postępowania (art. 67 § 3 k.k.) lub warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 72 § 2 k.k.). Ponadto w związku z art. 159 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej jako k.k.w.) w sytuacji warunkowego przedterminowego zwolnienia sąd penitencjarny może nałożyć na skazanego obowiązki określone w treści art. 72 § 1 k.k., a nadto jeżeli szkoda wyrządzona przestępstwem, za które skazany odbywa karę, nie została jeszcze naprawiona, orzec obowiązek wskazany w art. 72 § 2 k.k. W związku z powyższym należy zwrócić uwagę na pewne istotne kwestie związane z formą rozstrzygnięć zapadających w przedmiocie kompensacji szkód i krzywd oraz forum, na którym są one wydawane.

Regułą jest, że wyrok wydawany jest po przeprowadzeniu rozprawy. Trzeba jednak zauważyć, że ustawodawca uregulował możliwe do wystąpienia w praktyce procesowej przypadki orzekania obowiązku naprawienia szkody jako środka kompensacyjnego poza rozprawą. Zatem przede wszystkim w myśl art. 335 Kodeksu postępowania karnego (dalej jako k.p.k.), normującego kwestię złożenia przez prokuratora wniosku o skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy, dopuszczalne jest wydanie wyroku na posiedzeniu, a jedną z możliwości w ramach tego przypadku jest wnioskowanie przez oskarżyciela o zastosowanie środka kompensacyjnego, w tym m.in. o nałożenie na sprawcę obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną przez pokrzywdzonego krzywdę. W tej sytuacji prokurator, zamiast/lub łącznie z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub/oraz innych środków reakcji karnej przewidzianych za zarzucany mu czyn zabroniony, oczywiście uwzględniając przy tym prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Wniesienie przez prokuratora

³W. Zalewski, *Środki karne*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2: *Komentarz do artykułów 32–116*, Warszawa 2011, s. 224; I. Walczyński, *Charakter prawny środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody*, 2020, Lex.

⁴Zob. szerzej: P. Brózek, *O problemie orzekania nawiązki „zamiast” obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 § 2 Kodeksu karnego)*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 3.

⁵Zob. wyrok SN z 23 listopada 2006 r., sygn. akt IV KK 328/06, OSNKW 2007, nr 2, poz. 20; wyrok SA w Warszawie z 16 listopada 2018 r., sygn. akt II AKa 395/18, Lex nr 2601088.

aktu oskarżenia wraz z dołączonym do niego wnioskiem na podstawie art. 335 § 1 k.p.k. obliguje prezesa sądu do skierowania sprawy na posiedzenie w ramach wstępnej kontroli oskarżenia (art. 339 § 1 pkt 3 k.p.k.). Regulacja art. 343 § 5 k.p.k. zapewnia prawo udziału w tym posiedzeniu zarówno oskarżonemu, jak i pokrzywdzonemu. Należy przy tym odnotować, że w świetle § 1 tego przepisu, jeżeli nie ma zastosowania art. 46 k.k., sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku, o którym mowa w art. 335 k.p.k., od naprawienia przez sprawcę w całości albo w części wyrządzonej szkody lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Jeżeli porozumienie zawarte między sprawcą a prokuratorem nie przewidywało uprzednio zastosowania obowiązku naprawienia szkody, który zdaniem sądu powinien zostać na sprawcę nałożony, to może on włączyć się do negocjacji i uzależnić wyrażenie zgody na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności przez sprawcę w przypadku zaakceptowania przez niego jego zasądzenia. W przeciwnej sytuacji sprawa zostanie rozpoznana na zasadach ogólnych⁶. Istotne jest przy tym to, że samo zgłoszenie takiego wniosku nie przesądza jeszcze o sposobie orzekania odnośnie obowiązku naprawienia szkody jako o środku kompensacyjnym, bowiem jeżeli sąd uzna, iż nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku, o którym mowa w art. § 1 art. 335 k.p.k., wówczas zwraca on sprawę prokuratorowi⁷, zaś w razie nieuwzględnienia wniosku wskazanego § 2 tego przepisu sprawa podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych. Natomiast w przypadku uwzględnienia takich wniosków przez sąd dochodzi do wydania wyroku skazującego na posiedzeniu i, jak już wcześniej wspomniano, istnieje wówczas możliwość orzeczenie na nim m.in. obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Zasądzenie obowiązku naprawienia szkody na posiedzeniu w charakterze środka kompensacyjnego jest również możliwe w sytuacji wydawania przez sąd wyroku nakazowego. W myśl art. 502 k.p.k. sąd w przypadkach przewidzianych w ustawie może wyrokiem nakazowym, obok kary ograniczenia wolności lub grzywny (w wysokości do 200 stawek dziennych lub do 200 000 zł), orzec środek kompensacyjny, środek karny lub przepadek. Natomiast zgodnie z § 3 tego przepisu może on nawet czasami poprzestać na orzeczeniu np. samego środka kompensacyjnego, jeżeli zachodzą warunki orzeczenia tylko takiego środka⁸. Trzeba przy tym nadmienić, że wyroki nakazowe zasadniczo nie różnią się w szczególności sposobem treścią ani też mocą od „zwykłych” wyroków wydawanych przez sądy po przeprowadzeniu całego postępowania. Niewątpliwie ważną funkcją takiego typu wyroków (postępowań) jest uniknięcie konieczności prowadzenia procesów karnych w sprawach błahych, nieskomplikowanych i „oczywistych”, a tym

⁶Zob. wyrok SN z 4 marca 2005 r., sygn. akt WK 3/05, Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karne i Wojskowa) 2005, nr 1, poz. 496.

⁷Z. Gostyński, *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999, s. 124.

⁸Należy odnotować, że od 1 lipca 2003 r. (tj. daty wejścia w życie ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, Dz.U. Nr 17, poz. 155) zmianie uległa treść art. 502 k.p.k. i w miejsce nakazu karnego wprowadzono instytucję wyroku nakazowego. Nadto od tej daty sąd, wydając takie wyroki nakazowe, może w ten sposób orzekać wszelkie środki karne (wcześniej mógł on w formie nakazów karnych orzekać wyłącznie nawiązkę oraz przepadek przedmiotów).

samym odciążenie organów wymiaru sprawiedliwości. Jednak istotne jest przy tym to, że mogą być one wydane wówczas, gdy na podstawie zebranych dowodów okoliczności popełnionej przez sprawcę czynu oraz jego wina nie budzą wątpliwości.

Warto przy tej okazji odnotować, że na gruncie prawa karnego przez krótki okres czasu, tj. od 1 lipca 2015 r. do 14 kwietnia 2016 r.⁹, w ramach rozdziału VI Kodeksu karnego („Zasady wymiaru kary i środków karnych”), ustawodawca w treści art. 59a k.k. uregulował tzw. umorzenie konsensualne (określane również kompensacyjnym lub wnioskowym)¹⁰. Zastosowanie tej instytucji pozwalało na bezwarunkowe umorzenie postępowania na wniosek pokrzywdzonego przy spełnieniu wymaganych ku temu ściśle określonych przesłanek, związanych m.in. z obowiązkiem naprawienia przez sprawcę przestępstwa wyrządzonej szkody lub krzywdy¹¹. Jednak po zaledwie dziesięciu miesiącach obowiązywania została ona usunięta z Kodeksu karnego¹². Można uznać, że chyba słusznie wskazywano (i wciąż wskazuje się), iż należało dać tej instytucji szansę i nieco więcej czasu na jej zaakceptowanie w praktyce procesowej¹³. Z treści uchylonego art. 59a k.k. wynikało, że aby sąd mógł ją zastosować, to musiały przede wszystkim zostać spełnione kumulatywnie (łącznie) następujące przesłanki: popełnienie przez sprawcę przestępstwa (występku) zagrożonego karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności albo przestępstwa (występku) określonego w art. 157 § 1 k.k. lub przestępstwa (występku) przeciwko mieniu zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności; pokrzywdzony złożył odpowiedni wniosek o kompensacyjne (konsensualne) umorzenie postępowania; przed rozpoczęciem przewodu sądowego w I instancji sprawca pojednał się z pokrzywdzonym (w szczególności w wyniku mediacji) i naprawił wyrządzoną szkodę lub zadośćuczynił krzywdzie; istotne było również to, aby sprawca nie był wcześniej skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy. W przypadku spełnienia tych wszystkich wymienionych warunków umorzenie kompensacyjne było obligatoryjne. Jednak była to obligatoryjność względna (art. 59a § 3 k.k.), bowiem sąd mógł tej instytucji nie zastosować, jeżeli uznał, że w konkretnym przypadku nie da się to pogodzić z ustaloną potrzebą realizacji celów kary¹⁴. Warto przy tej okazji nadmienić, że coraz częściej podnosi się, iż należałoby rozważyć możliwość przywrócenia tej instytucji na grunt prawa karnego. Ciekawym „głosem” w tej dyskusji jest tu chociażby

⁹ Wprowadzona na mocy ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U z 2013 r., poz. 1247), a usunięta w związku z wejściem w życie nowelizacji z dnia 11 marca 2016 r.

¹⁰ Zob. A. Lach, *Umorzenie postępowania karnego na podstawie art. 59a k.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1-2, s. 137-139; R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne – odstępstwo od zasady legalizmu*, [w:] B. Dudzik, J. Koskowski, I. Nowikowski (red.), *Zasada legalizmu w procesie karnym*, t. 1, Lublin 2015, s. 426; W. Domański, *Umorzenie konsensualne (art. 59a k.k.)*. Wystąpienie podczas III Krakowskiego Forum Karnistycznego, „Czasopisma Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, R. XIX, s. 26-27.

¹¹ R. Koper, *Warunki umorzenia postępowania w trybie art. 59a k.k.*, „Ius Novum” 2014, nr 3, s. 11-12.

¹² A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne w trybie art. 59a k.k. – wybrane zagadnienia*, „Palestra” 2015, nr 7-8, s. 57-58.

¹³ Zob. A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, druk sejmowy nr 207, s. 20.

¹⁴ Zob. A. Lach, op. cit., s. 141-142.

wydana w ostatnim czasie monografia Piotra Kardasa *Zarządzanie konfliktem. Dlaczego w prawie karnym potrzebne jest umorzenie kompensacyjne?* (Krakowski Instytut Prawa Karnego, 2019), w której autor podjął próbę zaprezentowania swojego poglądu odnośnie potrzeby oraz dopuszczalności uzupełnienia obowiązującego aktualnie systemu prawnego o regulacje określające przesłanki oraz konsekwencje porozumienia się sprawcy z pokrzywdzonym, połączonego z naprawieniem szkody lub krzywdy wyrządzonej przestępstwem (w tym właśnie odnośnie tzw. umorzenia konsensualnego). Publikacja ta jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy „istniejące obecnie w prawie karnym materialnym i procesowym instytucje w sposób niedostateczny (tj. zbyt wąski) wyznaczają zakres przypadków, w których może dojść do zakończenia postępowania karnego bez konieczności rozstrzygnięcia w stadium jurysdykcyjnym kwestii odpowiedzialności karnej w sposób przewidziany w kodeksie postępowania karnego”¹⁵. P. Kardas stwierdza, że za ponownym wprowadzeniem tzw. umorzenia konsensualnego „(...) przemawiają zarówno względy systemowej spójności, jak i poważne argumenty natury aksjologicznej, pragmatycznej i kryminalnopolitycznej”¹⁶. Wydaje się, że rzeczywiście umorzenie kompensacyjne posiadało wiele ważnych i cennych zalet, które uzasadniały potrzebę „reaktywowania” go w prawie karnym. Można stwierdzić, że usuwając tę instytucję, utraciliśmy istotną możliwość szybszego i sprawniejszego rozwiązywania lżejszych gatunkowo konfliktów karnych, a w konsekwencji tego (co bardzo istotne) odciążenie organów wymiaru sprawiedliwości¹⁷.

Trzeba jednak zaznaczyć, że niezależnie od tego, czy wyrok zapada po przeprowadzeniu rozprawy, czy też na posiedzeniu, to wniosek złożony w trybie art. 46 k.k. przez pokrzywdzonego lub inną osobę uprawnioną (co do zasady) obliuguje sąd do orzeczenia obowiązku naprawienia szkody (choćby w części) w przypadku spełnienia wszystkich przesłanek wymaganych dla jego zastosowania (ewentualnie zamiast niego na mocy § 2 tego przepisu możliwe jest zasądzenie stosownej nawiązki)¹⁸. W wyroku zawsze powinien on określić zakres obowiązku naprawienia szkody (w całości czy w części), wysokość wyrządzonej szkody lub krzywdy oraz sposób ich rekompensaty¹⁹. Regułą powinno być zobowiązanie sprawcy przestępstwa do kompensacji szkody w całości (art. 361 k.k.), natomiast ewentualne odstępstwa od niej powinny być uzasadnione

¹⁵Zob. P. Kardas, *Zarządzanie konfliktem. Dlaczego w prawie karnym potrzebne jest umorzenie kompensacyjne?*, Kraków 2019.

¹⁶Ibidem, s. 163–164.

¹⁷Zob. W. Wróbel, *Umorzenie kompensacyjne z art. 59a kk – problemy do rozstrzygnięcia*, „Czasopisma Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 2, s. 13–14.

¹⁸Zob. *Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 147; P. Brózek, op. cit., s. 41–49.

¹⁹Warto zauważyć, że w pewnych sytuacjach, w związku z treścią art. 59 k.k., sąd może czasami poprzestać na orzeczeniu np. samego obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, gdy społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna (przestępstwa zagrożone łagodniejszą karą), a cele kary zostaną w ten sposób zrealizowane – zob. V. Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 153.

tylko istotnymi powodami²⁰. Warto przy tym nadmienić, że jeżeli chodzi o termin do złożenia wniosku w trybie art. 46 k.k., to ustawodawca w różny sposób regulował tę kwestię. Aktualnie, zgodnie z treścią art. 49a k.p.k., może on zostać złożony aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej²¹. W związku z tym, że termin ten został wydłużony (w porównaniu do wcześniej obowiązującego), można uznać, iż obecnie lepiej zabezpiecza i chroni to interes pokrzywdzonego. Jednak czasami kwestia ta może wywoływać w praktyce pewne niejasności. Należałoby zatem przyjąć, że chodzi tutaj o pierwsze zamknięcie przewodu sądowego. Aczkolwiek nie ma przeszkód ku temu, aby taki wniosek został złożony po uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd I instancji²². Trzeba również w tym miejscu wskazać, że istotne znaczenie z punktu widzenia orzekania na rozprawie o obowiązku naprawienia szkody jako o środka kompensacyjnym ma regulacja zawarta w ramach art. 384 § 2 k.p.k. upoważniająca pokrzywdzonego do udziału niej. Trzeba bowiem zauważyć, że uprawniony podmiot, składając wniosek w trybie art. 46 k.k., nie uzyskuje w ten sposób automatycznie statusu strony. Mimo tego że nie nabywa i nie posiada on jeszcze praw, które przysługują stronom w trakcie przewodu sądowego, to może zostać upoważniony przez sąd do zabrania w toku rozprawy głosu w kwestii złożonego przez siebie wniosku²³.

Nieco inaczej wygląda kwestia formy orzeczeń o obowiązku naprawienia szkody w charakterze warunku probacyjnego oraz forum, na którym są one wydawane. Należy bowiem zaznaczyć, że w takim przypadku nie ma on charakteru samoistnego, ponieważ zawsze towarzyszy zastosowaniu instytucji, z którymi w konkretnej sprawie jest powiązany. Aktualnie uzyskał on bardziej cywilistyczny charakter, ale wciąż realizuje w pewnym stopniu m.in funkcję penalną (wychowawczą)²⁴. Obowiązek naprawienia szkody może być orzekany jako środek probacyjny w przypadku zastosowania przez sąd warunkowego umorzenia postępowania (art. 67 § 3 k.k.) oraz warunkowego zawieszenia wykonania kary (art. 72 § 2 k.k.). Ponadto, jak już wcześniej nadmieniono,

²⁰ Zob. wyrok SN z 12 kwietnia 2018 r., sygn. akt III KK 128/18, Lex nr 2490903; wyrok SA w Warszawie z 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt I ACa 950/15, Lex nr 2044269; wyrok SA w Białymstoku z 22 stycznia 2020 r., sygn. akt I ACa 436/19, Lex nr 2946526; P. Brózek, *Utracone korzyści (lucrum cessans) i tzw. szkoda ewentualna w prawie karnym*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 11–12, s. 99–107; M. Grzegorz, *O rozumieniu pojęcia szkody na gruncie prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 2, s. 57–83; A. Muszyńska, K. Łucarz, *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem – uwagi na tle nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r.*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2015, nr 3, s. 117–118.

²¹ Zob. C. Kulesza, *Obowiązek naprawienia szkody a reguła onus probandi*, [w:] Z. Cwiakalski, G. Artymiak (red.), *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, Warszawa 2010, s. 256–257.

²² Zob. R.A. Stefański, [w:] R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–166*, Warszawa 2017, s. 712; wyrok SA w Katowicach z 23 marca 2017 r., sygn. akt II AKa 55/17, Lex nr 2310575.

²³ Z. Gostyński, *Obowiązek naprawienia...*, s. 125–126.

²⁴ P. Gensikowski, *Charakter prawny obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w świetle projektów nowelizacji Kodeksu karnego*, [w:] D. Kala, I. Zgoliński (red.), *Reforma prawa karnego materialnego i procesowego 2015 roku: wybrane zagadnienia*, Warszawa 2015, s. 73–74; wyrok SN z 10 sierpnia 2017 r., sygn. akt II CSK 844/16, Lex nr 2360531.

w związku z art. 159 § 1 k.k.w., w sytuacji warunkowego przedterminowo zwolnienia sąd penitencjarny, może nałożyć na skazanego obowiązki określone w art. 72 § 1 k.k., a jeżeli szkoda wyrządzona przestępstwem, za które odbywa on karę, nie została jeszcze naprawiona, orzec obowiązek wskazany w art. 72 § 2 k.k. O zastosowaniu warunkowego umorzenia postępowania orzeka wyłącznie sąd, w związku z tym może to nastąpić wyłącznie w formie orzeczenia sądowego. Złożenie przez prokuratora zamiast aktu oskarżenia wniosku o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 k.p.k.) powoduje, że prezes sądu obligatoryjnie kieruje sprawę na posiedzenie. Nadto również po wniesieniu aktu oskarżenia, w ramach tzw. wstępnej kontroli oskarżenia, prezes sądu może skierować sprawę na posiedzenie w celu rozważenia *in concreto* możliwości warunkowego umorzenia postępowania. Jednakże sąd może w taki sposób warunkowo umorzyć postępowanie tylko wówczas, gdy zachodzą przesłanki do zastosowania tej instytucji (warunek merytoryczny) oraz gdy oskarżony się temu nie sprzeciwia (warunek formalny). W przypadku warunkowego umorzenia postępowania na posiedzeniu wyznaczonym w trybie art. 339 § 1 pkt 2 k.p.k., jak wynika z treści art. 342 § 2 k.p.k. orzeczenie obowiązków probacyjnych (określenie sposobu oraz terminu ich wykonania), w tym obowiązku naprawienia szkody, stanowi integralną część wydawanego wyroku. Z kolei jeśli okoliczności przemawiające za warunkowym umorzeniem postępowania ujawniają się dopiero na rozprawie (a konkretnie już po rozpoczęciu przewodu sądowego), to zgodnie z art. 414 § 1 k.p.k. sąd umarza je warunkowo wyrokiem, w którym orzeka o obowiązku naprawienia szkody jako o warunku probacyjnym.

W doktrynie pojawiła się na tym tle pewna ciekawa wątpliwość, mianowicie powstało pytanie, czy sąd może orzec o warunkowym umorzeniu postępowania karnego na rozprawie przed otwarciem przewodu sądowego? Za taką opcją opowiedział się m.in. M. Cieślak, który stwierdził, że poprzez dopuszczenie możliwości warunkowego umorzenia postępowania we wstępnej fazie rozprawy można w ten sposób uniknąć zbędnego (niepotrzebnego) oraz czasochłonnego przeprowadzania dowodów w dalszym jej toku (np. przesłuchania dużej liczby świadków)²⁵. Wskazywano, że skoro ustawodawca zezwolił na możliwość wyrokowania w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania na posiedzeniu, a zatem bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, to należałoby uznać, iż takie rozstrzygnięcie może być wydane także na rozprawie przed otwarciem przewodu sądowego²⁶. Jednak trzeba stwierdzić, że dopuszczalność takiego rozwiązania na tle obecnie obowiązujących regulacji wywołuje pewne zastrzeżenia. W piśmiennictwie wskazuje się bowiem, że w przepisach k.p.k. ustawodawca jednoznacznie wskazał przypadki, w których możliwe jest zastosowanie warunkowego umorzenia postępowania, wiążąc je z określonymi etapami procesu i nie zaliczono do nich wstępnej fazy rozprawy głównej²⁷. Przyjmuje się (i należałoby to uznać raczej za

²⁵ M. Cieślak, *Pierwszoinstancyjna procedura warunkowego umorzenia postępowania*, „Nowe Prawo” 1971, nr 4, s. 523.

²⁶ Zob. H. Paluszkiwicz, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w toku rozprawy głównej – uwagi de lege ferenda*, „Palestra” 1996, nr 5–6, s. 31 i nast.

²⁷ T. Kozioł, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009, s. 152.

pogląd słuszny), że w sytuacji wystąpienia okoliczności uzasadniających warunkowe umorzenie postępowania dopiero po rozpoczęciu rozprawy, a przed odczytaniem aktu oskarżenia, racjonalnym rozwiązaniem jest skierowanie takiej sprawy na posiedzenie. Podnosi się przy tym, że nie należy wprowadzać wyjątków od zwyczajnego nurtu (trybu) postępowania, w sytuacji gdy nie uregulował tego wyraźnie sam ustawodawca²⁸. Zatem można by stwierdzić, że argumentem przemawiającym za brakiem uprawnienia sądu do orzekania o warunkowym umorzeniu postępowania karnego w fazie rozprawy przed otwarciem przewodu sądowego jest wyodrębnienie przed nią posiedzenia sądowego²⁹. Należy odnotować, że zastosowanie warunkowego umorzenia postępowania jest również dopuszczalne w toku postępowania apelacyjnego³⁰. Warto jednak przy tej okazji wskazać, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 grudnia 1994 r. jednoznacznie stwierdził, iż w sytuacji, gdy sąd I instancji uniewinnił oskarżonego lub umorzył toczące się przeciwko niemu postępowanie, to sąd odwoławczy może zastosować warunkowe umorzenie tylko wyjątkowo, gdy nie czyni własnych ustaleń w tym zakresie oraz gdy popełnienie przez oskarżonego czynu zabronionego jest niewątpliwe, a rozstrzygnięcie takie nie naruszy szeroko rozumianego prawa oskarżonego do obrony. Natomiast w pozostałych przypadkach sąd ad quem powinien uchylić zaskarżone orzeczenie i przekazać sprawę sądowi I instancji do ponownego rozpoznania³¹.

Jeżeli chodzi o obowiązek naprawienia szkody orzekany jako warunek probacyjny przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary, to należałoby tutaj wskazać, że wyrokowanie jest raczej typową formą orzekania kary. Zatem co do zasady sąd w takiej sytuacji zasądza obowiązek naprawienia szkody w wyroku po przeprowadzeniu rozprawy. Jednakże w związku ze wspomnianym już wcześniej art. 335 § 1 k.p.k., w przypadku złożenia przez prokuratora wniosku o skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy, jedną z możliwości jest wnioskowanie przez niego o warunkowe zawieszenie wykonania kary. W konsekwencji tego dopuszczalne jest orzeczenie obowiązku naprawienia szkody jako warunku probacyjnego w formie wyroku na posiedzeniu. Należy przy tym odnotować, że przy warunkowym umorzeniu postępowania karnego nie dochodzi do skazania, w rezultacie nie jest tu spełniona podstawowa przesłanka do orzekania obowiązku naprawienia szkody w charakterze środka kompensacyjnego (przy czym sąd orzeka go tu obligatoryjnie w charakterze warunku probacyjnego, ewentualnie „zamiast” niego nawiązkę). Natomiast w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary możliwe jest w zasadzie zastosowanie obu postaci tego obowiązku (fakultatywnie), tj. jako warunku probacyjnego lub jako środka kompensacyjnego, przy czym z treści art. 72 § 2 k.k. jednoznacznie wynika, iż nie mogą być one stosowane łącznie³². Trzeba

²⁸ J. Grajewski, L. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Komentarz do art. 1–424 k.p.k.*, Kraków 2003, s. 1045–1046.

²⁹ A. Marek, *Warunkowe umorzenie postępowania*, Warszawa 1973, s. 187–188.

³⁰ J. Grajewski, *Węzłowe problemy postępowania karnego*, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 6, s. 46.

³¹ Uchwała SN z dnia 22 grudnia 1994 r., sygn. akt II KRN 234/94, „Wokanda” 1995, nr 5, poz. 13.

³² A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 162; Z. Sienkiewicz, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 200.

jednak stwierdzić, że obowiązek naprawienia szkody zasadzany zarówno jako warunek probacyjny, jak i jako środek kompensacyjny powinny być orzekane według tych samych (podobnych) reguł. Należy bowiem zauważyć, że w k.k. nie ma przepisu, który regulowałby zasady orzekania o naprawieniu szkody w prawie karnym, ponieważ np. art. 67 § 3 k.k. oraz 72 § 2 k.k. tylko wskazują, iż możliwość zasądzenia takiego obowiązku istnieje, natomiast nie precyzują konkretnie, według jakich reguł i zasad sąd powinien go orzekać (z kolei art. 46 k.k. jedynie odsyła do przepisów prawa cywilnego). W związku z tym zastosowanie mają tutaj aktualnie takie przepisy prawa cywilnego jak, np. art. 361 Kodeksu cywilnego (dalej jako k.c.), 362 k.c., 363 k.c., 440 k.c. itp. W związku z powyższym warto tutaj zwrócić uwagę na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2006 r., który jednoznacznie zaakcentował, że zakaz wynikający z tzw. klauzuli antykumulacyjnej odnosi się do każdego określonego w ustawie przypadku orzekania o obowiązku naprawienia szkody, w tym również na podstawie art. 72 k.k.³³ Trzeba wyraźnie stwierdzić, że wyrok sądu karnego zasądzający taki obowiązek zawsze powoduje stan rzeczy osądzonej (*res iudicata*) w postępowaniu cywilnym o to samo roszczenie (wobec tej samej osoby i wynikające z tego samego zdarzenia), niezależnie od tego, w jakim charakterze sąd go zastosował³⁴. Pokrzywdzony może ewentualnie w toku procesu cywilnego dochodzić tylko roszczeń niezasadzonych („niezaspokojonych”) przez sąd karny³⁵. Należy zauważyć, że zgodnie z art. 379 pkt 3 Kodeksu postępowania cywilnego (dalej jako k.p.c.) wydanie orzeczenia zasądzającego roszczenie, które było już przedmiotem rozstrzygnięcia innego sądu, skutkuje nieważnością postępowania braną pod uwagę z urzędu przez sąd rozpoznający apelację (art. 378 § 1 k.p.c.). Nadto w myśl art. 403 § 2 k.p.c. taka sytuacja może być nawet podstawą do wznowienia postępowania.

W związku z powyższymi ustaleniami należy też nadmienić, że w k.k. nie ma regulacji precyzujących sposób naprawienia przez sprawcę wyrządzonej przestępstwem szkody lub krzywdy (niezależnie od tego, w jakim charakterze obowiązek ten jest orzekany), a więc również w tym zakresie trzeba sięgnąć do odpowiednich norm i zasad prawa cywilnego. Przede wszystkim zgodnie z treścią art. 363 k.c. naprawienie szkody powinno nastąpić według wyboru pokrzywdzonego, tj. przez przywrócenie stanu poprzedniego (*restituto in integrum*) lub przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej³⁶. Natomiast w sytuacji wyrządzenia przez sprawcę krzywdy pokrzywdzonemu jej naprawienie jest możliwe poprzez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej tytułem zadośćuczynienia, a także przez zastosowanie niemajątkowych sposobów naprawienia

³³ Wyrok SN z 23 listopada 2006 r., sygn. akt I KK 328/06, OSNKW 2007, nr 2, poz. 20.

³⁴ P. Gensikowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2006 r.*, „Palestra” 2008, z. 3-4, s. 276-277.

³⁵ Zob. wyrok SA w Gdańsku z 26 kwietnia 2018 r., sygn. akt II AKa 325/17, Lex nr 2634965; K. Oleksy, *Charakter prawny obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem a przedmiot i paradygmat procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 5, s. 35-54.

³⁶ Zob. szerzej A. Szpunar, *Odszkodowanie za szkodę majątkową. Szkoda na mieniu i osobie*, Bydgoszcz 1998, s. 110-113.

szkody określonych w art. 24 § 1 k.c. Warto przy tej okazji zauważyć, że przywrócenie stanu poprzedniego oraz niemajątkowe sposoby naprawienia szkody są raczej rzadko stosowane przez sądy jako forma kompensacji. Jednak niewątpliwie powinny one zawsze pamiętać o tym, aby zastosowane w konkretnej sytuacji środki były adekwatne do wyrządzonej szkody lub krzywdy.

Na kanwie niniejszych rozważań należy również odnotować, że w związku z nowelizacją z 2015 r. zgodnie z art. 447 § 2 k.p.k. wniesienie apelacji co do kary powoduje, iż uważa się ją za zwróconą przeciwko całości rozstrzygnięcia o karze i środkach karnych, jednak ustawodawca w paragrafie tym wyraźnie nie wskazał, że także przeciwko rozstrzygnięciu o środkach kompensacyjnych. Natomiast już w ramach § 3 art. 447 k.p.k. zaakcentował, że apelację co do środka karnego, środka kompensacyjnego albo przypadku uważa się za zwróconą odpowiednio przeciwko całości rozstrzygnięcia o środkach karnych albo o środkach kompensacyjnych albo o przypadku. W konsekwencji tego można by stwierdzić, że ewentualna zmiana przez sąd odwoławczy wysokości orzeczonej kary co do zasady nie wpływa na obowiązek naprawienia szkody. Należy więc przyjąć, że uchylenie lub zmiana orzeczenia o obowiązku naprawienia szkody są dopuszczalne tylko wówczas, gdy w apelacji zostanie sformułowany odrębny konkretny zarzut odnoszący się do określonych nieprawidłowości jakie zaistniały przy jego zasądzeniu³⁷. Istotne jest przy tym to, że jeśli sąd odwoławczy uchyli orzeczenie w zakresie dotyczącym naprawienia szkody i umorzy postępowanie, to sprawcy, który już uprzednio naprawił wyrządzoną szkodę, przysługuje na podstawie art. 410 k.c. roszczenie wobec pokrzywdzonego o zwrot nienależnego świadczenia. Trzeba zaakcentować, że mimo iż obowiązek naprawienia szkody uzyskał charakter środka kompensacyjnego, to jednak orzeczenie o nim nadal jest elementem wyroku wydawanego przez sąd karny. W związku z tym wciąż mają do niego zastosowanie gwarancje procesowe (w tym zasada *reformationis in peius*) zawarte w k.p.k.

Reasumując, należy stwierdzić, że w zależności od tego, w jakim charakterze obowiązek naprawienia szkody jest stosowany, tj. czy jako środek kompensacyjny, czy jako warunek probacyjny, a niekiedy również w zależności od procesowego zaawansowania sprawy lub różnych możliwych *in concreto* do zastosowania sposobów zakończenia postępowania, orzeczenie zasądzające go może być wydane na rozprawie lub na posiedzeniu (co do zasady w formie wyroku). Jeżeli chodzi o forum, na którym sąd decyduje o zasądzeniu takiego obowiązku, to można stwierdzić, że takie orzeczenia zapadają najczęściej na rozprawie. Stanowi ona podstawową formę, podczas której wydawany jest wyrok skazujący stanowiący warunek *sine qua non* do orzeczenia obowiązku naprawienia szkody jako środka kompensacyjnego. Jednak możliwe jest także, aby taki wyrok został w pewnych określonych przypadkach wydany na posiedzeniu. Obowiązek ten może być także zasądzony jako środek probacyjny, który może zostać orzeczony w sytuacji stosowania przez sąd warunkowego umorzenia postępowania (art. 67 § 3 k.k.) oraz warunkowego

³⁷ Zob. A. Kaftal, *Glosa do uchwały SN z dnia 6 czerwca 1967 r., VI KZP 10/67*, „Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych” 1968, nr 9, s. 385–388.

zawieszenia wykonania kary (art. 72 § 2 k.k.). W takich przypadkach nie ma on charakteru samoistnego, ponieważ towarzyszy zastosowaniu instytucji, z którymi w konkretnej sprawie jest powiązany. Aktualnie uzyskał on bardziej cywilistyczny charakter, ale nadal realizuje w pewnym zakresie również m.in. funkcję penalną (wychowawczą)³⁸. Jednak należy zaakcentować, że niezależnie od tego, w jakim charakterze sąd *in concreto* taki obowiązek naprawienia szkody zastosuje, to zawsze powinien w wyroku sprecyzować jego zakres (w całości czy w części), wskazać wysokość wyrządzonej szkody lub krzywdy, a także sposób ich rekompensaty. Regułą powinno być zobowiązanie sprawcy przestępstwa do kompensacji szkody w całości (art. 361 k.c.)³⁹. Trzeba przy tym zauważyć, że w k.k. nie ma przepisu, który regulowałby zasady orzekania o naprawieniu szkody w prawie karnym (art. 46 k.k. tylko odsyła do przepisów prawa cywilnego), w związku z tym zastosowanie mają tutaj aktualnie takie regulacje prawa cywilnego, jak, np. art. 361 k.c., 362 k.c., 363 k.c. czy 440 k.c.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Brózek P., *Utracone korzyści (lucrum cessans) i tzw. szkoda ewentualna w prawie karnym*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 11–12.
- Brózek P., *O problemie orzekania nawiązki „zamiast” obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 § 2 Kodeksu karnego)*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 3.
- Cieślak M., *Pierwszoinstancyjna procedura warunkowego umorzenia postępowania*, „Nowe Prawo” 1971, nr 4.
- Domański W., *Umorzenie konsensualne (art. 59a k.k.). Wystąpienie podczas III Krakowskiego Forum Karnistycznego*, „Czasopisma Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, R. XIX.
- Gensikowski P., *Charakter prawny obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w świetle projektów nowelizacji Kodeksu karnego*, [w:] D. Kala, I. Zgoliński (red.), *Reforma prawa karnego materialnego i procesowego 2015 roku: wybrane zagadnienia*, Warszawa 2015.
- Gensikowski P., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2006 r.*, „Palestra” 2008, z. 3–4.
- Gostyński Z., *Karnoprawny obowiązek naprawienia szkody*, Katowice 1984.
- Gostyński Z., *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999, s. 124.

³⁸ P. Gensikowski, *Charakter prawny...*, s. 73–74.

³⁹ Zob. wyrok SN z 12 kwietnia 2018 r., sygn. akt III KK 128/18, Lex nr 2490903.

- Grajewski J., Paprzycki L., Płachta M., *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Komentarz do art. 1–424 k.p.k.*, Kraków 2003.
- Grajewski J., *Węzłowe problemy postępowania karnego*, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 6.
- Grzegorz M., *O rozumieniu pojęcia szkody na gruncie prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 2.
- Kaftal A., *Glosa do uchwały SN z dnia 6 czerwca 1967 r., VI KZP 10/67*, „Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych” 1968, nr 9.
- Kardas P., *Zarządzanie konfliktem. Dlaczego w prawie karnym potrzebne jest umorzenie kompensacyjne?*, Kraków 2019.
- Konarska-Wrzošek V., *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002.
- Koper R., *Warunki umorzenia postępowania w trybie art. 59a k.k.*, „Ius Novum” 2014, nr 3.
- Kozioł T., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009.
- Kulesza C., *Obowiązek naprawienia szkody a reguła onus probandi*, [w:] Z. Ćwiakalski, G. Artymiak (red.), *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, Warszawa 2010.
- Lach A., *Umorzenie postępowania karnego na podstawie art. 59a k.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1–2.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Marek A., *Warunkowe umorzenie postępowania*, Warszawa 1973.
- Muszyńska A., Łucarz K., *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem – uwagi na tle nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r.*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2015, nr 3.
- Oleksy K., *Charakter prawny obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem a przedmiot i paradygmat procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2019, nr 5.
- Paluszkiewicz H., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w toku rozprawy głównej – uwagi de lege ferenda*, „Palestra” 1996, nr 5–6.
- Pilch A., *Umorzenie kompensacyjne w trybie art. 59a k.k. – wybrane zagadnienia*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Sakowicz A., *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, druk sejmowy nr 207.
- Sienkiewicz Z., [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Stefański R.A., *Umorzenie restytucyjne – odstępstwo od zasady legalizmu*, [w:] B. Dudzik, J. Koskowski, I. Nowikowski (red.), *Zasada legalizmu w procesie karnym*, t. 1, Lublin 2015.
- Stefański R.A., Zabłocki S. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do art. 1–166*, Warszawa 2017.
- Szpunar A., *Odszkodowanie za szkodę majątkową. Szkoda na mieniu i osobie*, Bydgoszcz 1998.

Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego, [w:] *Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997.

Walczyński I., *Charakter prawny środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody*, 2020, Lex.

Wróbel W., *Umorzenie kompensacyjne z art. 59a kk – problemy do rozstrzygnięcia*, „Czasopisma Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 2.

Zalewski W., *Środki karne*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2: *Komentarz do artykułów 32–116*, Warszawa 2011.

Akty prawne

Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155).

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589).

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247).

Uchwała SN z dnia 22 grudnia 1994 r., sygn. akt II KRN 234/94, „Wokanda” 1995, nr 5, poz. 13.

Orzecznictwo

Wyrok SN z 4 marca 2005 r., sygn. akt WK 3/05, Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karne i Wojskowa) 2005, nr 1, poz. 496.

Wyrok SN z 23 listopada 2006 r., sygn. akt I KK 328/06, OSNKW 2007, nr 2, poz. 20.

Wyrok SA w Warszawie z 14 kwietnia 2016 r., sygn. akt I ACa 950/15, Lex nr 2044269.

Wyrok SA w Katowicach z 23 marca 2017 r., sygn. akt II AKa 55/17, Lex nr 2310575.

Wyrok SN z 10 sierpnia 2017 r., sygn. akt II CSK 844/16, Lex nr 2360531.

Wyrok SN z 12 kwietnia 2018 r., sygn. akt III KK 128/18, Lex nr 2490903.

Wyrok SA w Gdańsku z 26 kwietnia 2018 r., sygn. akt II AKa 325/17, Lex nr 2634965.

Wyrok SA w Warszawie z 16 listopada 2018 r., sygn. akt II AKa 395/18, Lex nr 2601088.

Wyrok SA w Białymstoku z 22 stycznia 2020 r., sygn. akt I ACa 436/19, Lex nr 2946526.

A few words about the form of judgments on compensation for damage and non-pecuniary damage and the forum competent to issue them in criminal proceedings

Summary

The obligation to make reparation can only be imposed on the offender on the basis of the relevant judgment and is an integral part of it. Depending on the nature in which it is applied in concreto, i.e. whether as a compensatory measure or as a probationary condition, and sometimes also depending on the procedural advancement of the case or on the various possible ways of ending the proceedings in a specific case, the ruling imposing it may be made at a hearing or at a session. In addition to the possibility of adjudicating it as a compensatory measure under Article 46 of the Criminal Code, this obligation may also be adjudicated as a probationary measure. The purpose of this publication is to draw attention to some important issues related to the forum and form of decisions on compensation of damage and harm in the course of a criminal trial. Currently, this institution has acquired a decidedly more civilized character, but it still has, to some extent, a penological (educational) function, especially when applied as a probationary condition. If the court in concreto applies such an obligation, it should in each case precisely specify the scope of the obligation to make reparation (in whole or in part), indicate the amount of damage inflicted by the perpetrator, the person entitled, the specific manner in which the damage or harm will be compensated, and possibly specify whether the payment will be spread in instalments (and if so, what will be the deadlines for their repayment). The rule should be that the perpetrator of the crime is obliged to compensate for the damage in full, while exceptions to this rule should be justified by important reasons. It should be noted that the Penal Code does not, in principle, contain any provisions which would regulate the principles of adjudicating on compensation of damages in penal law (Article 46 of the Penal Code refers to the provisions of civil law); therefore, at present, such provisions of civil law as e.g. Article 361 § 1 of the Civil Code, 362 § 2 of the Civil Code, 362 of the Civil Code, 440 of the Civil Code are applicable here. It should also be noted that imposing the obligation to redress damage on the perpetrator on the basis of Article 46 of the Code of Criminal Procedure is possible in the case of convicting the perpetrator, whereas he/she cannot be convicted of a time-barred crime. It should therefore be noted that as long as a conviction is an important prerequisite for imposing such an obligation as a compensation measure, the provisions of the Criminal Code regulating the issue of the statute of limitations for a criminal offence are still of particular importance here.

Keywords: criminal law, obligation to redress the damage, compensation, consensualism, damage, 46 of the Penal Code, conditional discontinuation of the proceedings, conditional suspension of the sentence